

dr. hikmet kıvılcımlı

ANAYASA

(TEKLİFİ)

79-2365

2. b.s.

vatan partisi yayınları

A N A Y A S A
(Teklifi)

Yazan :
Dr. HİKMET KIVILCIMLI

Birinci Baskı: Temmuz 1960
İkinci Baskı: Haziran 1977

VATAN PARTİSİ YAYINLARI : 4

Adres: VATAN PARTİSİ GENEL MERKEZİ
Aksaray Cad. Girişken Palas No: 30/5

Lâleli - İSTANBUL

Vatan Partisinin Literatüründe bulunan Emek Ürünlerini, özellikle bugün bulunma olanağı zor olanlarını yayınlamak görevlerimizin başında gelir.

Bu maksatla, Anayasa teklifini, ilk sırada yayınlıyoruz. Anlaşılmayı kolaylaştırmak gayesi ile günümüz türkçesi ile sunmayı uygun gördük.

Tib :	Yer 79_2365
11 :	111 :
11 : 2. bs.	1111 :
11111111 : 79_2662	
1111 : 342.41	

Dizgi: Özdem Kardeşler Matbaası
Baskı: Bahar Matbaası

Ö N S Ö Z

Bir memleket Anayasasının üzerinde en çok durduğu haklar: o memlekette eksikliği en çok duyulan haklardır. Yoksa anayasaya gerek kalmazdı.

Türkiyemizde ve dolayısı ile anayasamızda eksikliği en çok duyulan, hatta adı anılmayan hak: EKONOMİK ve SOSYAL ADALET'tir. Bazı çevreler son günlerde sık sık SOSYAL ADALET sözünü ele alıyorlar. Fakat, tek başına SOSYAL ADALET oldukça soyuttur ve kolayca silikleştirilebilir. Sosyal adaletin elle tutulur, gözle görülür karşılığı, yani maddi temeli EKONOMİK ADALET'tir.

Birbirinden ayrılmaması gereken ikiz kardeşler: EKONOMİK ve SOSYAL adalet, milli ekonomimizin gelişimi ile milli gelirimizin paylaşımını birbirinden asla ayırdedilemez iki kutup saymaktadır. Buradaki iki kutup: (ekonomik gelişim) ile (ekonomik paylaşım) birbirinden ayrıldı mı yalnız ADALET değil, aynı za-

manda ekonomi de kısırlaşır. Türkiyemizin bugünkü tarihi durumunda ekonomik güçlük ve geriliklerimizin sosyal haksızlık ve adaletsizliklerimizle atbaşı beraber gitmesi, bir kör tesadüf değil, bu sebebin kaçınılmaz sonucudur.

Ekonomik ve sosyal adalet prensibini ciddiye alan bir demokrasi, Fransız filozofu Condorcet'nin iki yüzyıl önce söylediği kelimelerle: «En kalabalık, en fakir sınıfın maddi, manevi, sosyal, ruhi iyileşmesidir.» Birinci Cumhuriyet Anayasamızın en büyük eksigi, bu basit hakikati, çok genel yorumlar içinde görünmez hale getirmesi ve bu yüzden gündelik politikacıların kısa görüşlü insaf veya insafsızlıklarına bırakmasıdır.

Şu halde, anayasamızı geliştirmek veya yeniden kurmak isteyince yapmamız gereken birinci iş: birçok batılı ülkeler anayasalarında dağılık, (çünkü zaman zaman doğup eklenmiş) halde bulunan ekonomik ve sosyal adalet prensiplerini, toplu ve ayrı bir bölüm olarak sentezleştirmektir. Çok dikkat edelim, bu iş SENTEZ olmalıdır. Yani: ne herhangi bir yabancı anayasayı tercüme veya adapte edivermek, ne de bütün yabancı anayasalardan gelişi güzel parçacıklar devşirip yanyana getirivermek yetmez. Çünkü ne öyle sırtımıza hazırca geçirivereceğimiz tam ve mükemmel bir anayasa vardır; ne de dünyanın en güzel anayasa hükümlerini birbirlerinden habersiz ölü düsturlar halinde sıralayıvermek sadre şifa verir.

Biz anayasa teklifimizin bir bölümünde bu sentezi yapmaya çalıştık. Lâkin elbet bu hükümleri ayrı bir bölüm haline sokmak da eksiktir. Anayasanın bütünü sosyal ve ekonomik adalet prensipleriyle kaynaşmış ve sentezleşmiş bulunmalıdır. Temelli insan

haklarının kitapta ölü kurallar halinde kalmaması toplum hayatında gerçekten işler olması için, Anayasanın «ANA HÜKÜMLERİ» ile «VATANDAŞ HAK - HÜRRİYET - GÖREVLERİ» bölümlerinde yapılan açıklamalardan sonra Devlet Kuvvetlerimizin dengeli üçü züne: YASAMA (Teşri) gücüne + YARGI (kaza) gücüne + YÜRÜTME (İcra) gücüne o sentez ruhunu madde madde sindirmeye uğraştık. Ekonomik ve sosyal adalet ruhu: gerek yasama (teşri), gerek yargılama (kaza), gerek yürütme (icra) kudretlerini hepsinin öz kaynağı olan milli İRADE ile, yani Türkiye halkının (TEŞEBBÜS + TEŞKİLÂT + KONTROL) bilinci ile kaynaştırmaktır.

YASAMA gücünün sahiden demokratça işleyebilmesi için, halkın sadece temsil (mebus seçme, vekil gönderme) gücünü yüceltmekle kalmadık, kanun teklifi ve referandum gibi batı medeniyeti için günlük olaylar haline gelmiş yollarla, HALK'ın kendisinin de her an ve fiilen kendi yasama yetkisini kendisinin kullanmasını, herşeyden üstün olan milli iradenin gerçek etkisini daima canlı, uyanık ve etkin tutmasını gereklendirdik. Ancak bu sayede gerçek (MİLLİ İRADE + MİLLİ MENFAAT) yanılmaz ve yanılmaz bir kuvvet olur ve bu kuvvete rağmen, birtakım şekil oyunları ile millet (İRADE + MENFAAT)ı dışında kanunlar veya türediler çıkması fiilen önlenabilir.

Bu derece sağlam milli irade ve titizlikle çıkarılan kanunları kim hayata geçirecek? Yargılama ve Yürütme güçleri; yani MAHKEMELER ile HÜKÜMET. Bu günkü Anayasamız: «Yargılama hakkı, millet adına bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır» der. Ne yazık ki, bu güzel düstur, soyut ve yerine getiricisiz (müeyyidesiz) bulunduğu için, mahkemelerin bağım-

sızlığı gibi yargılama hakkı da sonsuz aksaklık ve acılara yol açmıştır. Hemen her partinin ve her düşüncesinin hergün haykırdığı HÂKİM TEMİNATI için teklifimiz; bir yandan Hâkimlerin milletçe ve savcıların Yüce Meclisçe seçilmeleri gibi mutlak'a yakın sayılacak teminat ile yürütme gücünün her türlü keyfi tesirlerini en iyi önleyecek MÜEYYİDE'yi verir; öte yandan, en geniş şekilde jüri esasını koyarak, gene bizzat milletin kendisinin bilfiil yargılama yetkisini, adalet iradesini kullanmasını ve böylece, ne olsa fani ve naçiz kişiler, herkes kadar yanılma paylı insanlar olan hâkimlerin vicdanlarını en mutlak hakka yaklaştırıp, OBJEKTİF davranabilmelerini en yüksek dereceye ulaştırır.

Bugünkü Anayasamız: «Yürütme gücü Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder» buyurmakla, gene, pek tabii ve en doğru olarak yürütme hakkının, yapma etme yetkisinin de MİLLET NAMINA kullanıldığı hakikatini pek güzel belirtir. Ne yazık ki, yalnız tek kişi kahramanların yüce idealistliklerine (ülkücü iyi niyetliliklerine) bırakılmış bulunan yürütme yetkisinin, -ister iyi ister kötü niyetle olsun- en sonunda DİKTATÖRLÜĞE dökülmekten kurtulamadığını bugün artık Türkiye'de kabul etmiyen sağır sultan kalmamış gibidir. Hele bugün, artık o birinci mübarek Kuvayimilliyeci dögüş ateşinden ne kadar uzak düştüğümüz gözönüne getirilirse, tek kişi ülkücülüklerinin ne dereceye kadar soğuyabildikleri, «Adem oğlu» sıfatı ile kaalû-belâ'dan beri Şeytan iğvasından yakasını kurtaramamış tek kişilere veya onların «Ahbap Çavuş Meclisleri»ne, yahut Partilerine ve zümrelerine Yürütme Gücünü (İcra Kudretini) «Kayıtsız şartsız» bırakmanın büyük tehlikeleri büsbütün anlaşılır.

Bu açık olaylar karşısında, yürütme gücünün ön-

ce maddi desteklerini, fakir milletimizin alçak gönüllü ölçüsüne vurmuş, sonra iki yüzlü keskin kılıç gibi kullanabileceği manevi imtiyazlarını budayıp makul hadlerine indirmiş, en sonunda da, Avrupa'daki tabiri ile Kamu esasına uygun mahalli idare sistemi ile, gene bizzat milletin, kendisinin, bilfiil, kendi yapma gücünü (icra kudretini) kendisinin kullanmasına yol açmış bulunuyoruz.

Böylelikle asıl olan milletle, VEKİL olan YASAMA-YÜRÜTME organları arasındaki ezeli boşdüşme önlenbilir ve aziz milletimiz, yerden göğe kadar layık olduğu GERÇEK DEMOKRASİ ile evlenebilir.

Dr. H. Kıvılcımlı

ANAYASA

BİRİNCİ BÖLÜM : ANA HÜKÜMLER

Madde 1 — Türkiye Devleti: İŞ ve ÜRETİM cumhuriyetidir. Karada, denizde, havada çalışmak, Sarayda oturmaktan şerefli dir.

Madde 2 — Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Devletçi, Milliyetçi, Halkçı, laik, Devrimcidir. Devletin resmi dili TÜRKÇE, merkezi ANKARA'dır.

Madde 3 — Hâkimiyet şartsız kayıtsız TEŞKİLÂT'lanan milletindir.

Madde 4 — Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin doğrudan doğruya seçtiği en yüce mümessili olup, yasa yapma yetkisini 300 kişilik bir Millet Mebusları Meclisi ve 200 kişilik bir Senato ile bizzat kullanır.

Madde 5 — Türkiye Büyük Millet Meclisi Yürütme yetkisini kendisine ve millete karşı sorumlu Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu vasıtası ile kullanır.

Madde 6 — YARGILAMA hakkı, milletçe doğrudan doğruya seçilen YÜCE MİLLET MAHKEMESİ ile Yüce Mahkemenin denetlediği ve halkın yer yer seçtiği MİLLET MAHKEMELERİ tarafından, mutlak bir bağımsızlık ile, yalnız millet adına ve kanunların her derecesinde anayasa hükümlerine bağlı kalınarak kullanılır.

İKİNCİ BÖLÜM : YASAMA GÜCÜ

Madde 1 — Büyük Millet Meclisi için seçmen 18 yaşını doldurmuş ve mahkeme kararı ile şu vasıflara girmemiş olan vatandaşlardır: âdi haysiyet kırıcı suç, akıl hastalığı, faal yurttaşlıktan düşme, işsizlik yardımını dışında sürekli sosyal yardım görme, dilencilik, seiserilik, aleni sarhoşluk, oyunu satmak veya oy satın almak, birden fazla dairede oy vermek, devlet müteahhidi, devlet alacaklısı olmak.

Madde 2 — Mebuslar Meclisi için her 75000 nüfusa 1 mebus gizli ve **partiler bakımından** nispi oyla yapılır. Nüfus arttıkça, 300 mebusa göre ayarlanır. Seçilen 24 yaşını doldurmuş olmalıdır.

Madde 3 — Senato için Halk bakımından nispi oyla seçim yapılır. Seçilen 30 yaşını doldurmuş ve seçildiği derecede gelirli bulunur.

Mesleklere göre 50 senato üyesi şöyle paylaşılır: Üniversitelerden 5, Serbest kültür yaratıcılarından 5, ordudan 5, memurlardan 5, Sanayi Ticaret ve Ziraat odalarından 5, İşçi teşekküllerinden 5, Esnaf Teşekküllerinden 5, Kooperatiflerden 5, Öğretmenlerden 5, Köy odalarından 5. Meslek içinde senato üyesi sayısı oyla paylaşılır.

Sâfi aylık gelir, (1945 rayici ile gelir) ortalamalarına göre 150 senato üyesi paylaşılır: 1) 100 liraya

kadar, 2) 100-300 liraya kadar, 3) 300-600 liraya kadar, 4) 600-1200 liraya kadar, 5) 1200 liradan yukarı olanlar, resmi istatistiklerle belirtilir. Her gelir derecesine mutlak olarak en az bir senato üyesi düşmek üzere, nispi olarak, her 150.000 nüfusa 1 senato üyesi seçtirilir.

Madde 4 — Kanun teklifi: Bakanlar, Mebuslar, Senato üyeleri tarafından veya 5000 seçmenin imzası ile yapılır. Seçmenlerin teklifi dilekçe şeklinde ise, bunun red veya kabulünü halk oyuna sunar. Teklif tasarısı şeklinde ise: Meclis bunun kabulünü halk oyuna sunar. Meclisçe reddedilirse, teklif edilmiş halk tasarısı ile, Meclisin hazırlayacağı tasarı aynı zamanda halk oyuna sunulur. Fazla oy alan tasarı kanunlaşır.

Her kanun tasarısında, o kanunun gerektireceği masraflarla karşılıkları belirtilir.

Madde 5 — HALK OYU (Referandum), iki basamakta işler.

4. **DAR referandum:** İl, ilçe, bucak, köy ve mahalle idareleri ölçüsünde olur. Yeni vergiler, memuriyet ve maaş tahsislerinde; İl ve İlçe için 10.000, bucak ve köy için 5000 liradan fazla gayri menkûl edinmelerinde; masrafları İl ve İlçe için bir defada 50.000 vakit vakit 10.000 lirayı, Bucak ve Köy için bir defada 5000, vakit vakit 1000 lirayı geçen müessese, bayındırlık işleri ve alım satımlarda dar referandum yapılır.

B. GENİŞ referandum: Ülke ölçüsünde yapılır.

a) Beş yıldan fazla sürecek antlaşmalar şirket antlaşmaları ve her türlü imtiyazlar; yeni vergi gümrük daire ve ödenek ayırmaları ve 500.000 liradan yukarı gayrimenkûl edinmeleri her halde geniş halk oyuna sunulur.

b) Yeni kanun, kararname ve nizamnameler, 60 gün zarfında 30.000 yurttaşın bedava tasdik edilmiş imzası ile veya 10 ilçe meclisinin kararı ile itiraza uğrarsa geniş halk oyuna sunulur.

Referandum, konunun iyice anlaşılması için yayımdan ve en az otuz günden önce yapılamaz. Tescil edilmiş oyların en az yüzde 33'ü ile reddedilmeyen referandum kabul edilmiş sayılır.

Büyük Millet Meclisinden çıkmış her kanun 60 gün zarfında itiraza uğramazsa, Cumhurbaşkanlığı tarafından yürürlüğe girmesi için resmî gazetede yayını emredilir.

Madde 6 — Mebuslar ve senato üyeleri meclise katıldıklarında şu yemini ederler:

«Vatanın saadetine, halkın refahına, Cumhuriyetin selâmetine, Milletin kayıtsız şartsız hâkimiyetine sadakattan ayrılmayacağıma, Yüce Meclise üye olmak için, yahut herhangi özel bir menfaat işini yapmak veya yapmamak için her ne ad ve bahane ile olursa olsun doğrudan doğruya veya dolayısı ile hiç bir hediye, hibe, vait ve mevki ümidi vermediğime, almadığıma, vermeyeceğime ve almayacağıma namusum, şerefim üzerine and içer ve bu sözüme bütün varımı ve her sıfatımı şimdiden terk etmeği taahhüt ederim.»

Ek düşünce: Senato ya gelenekçi zümrelerin demokrasiyi dizgin altında tutmak için bir alettir. (Fransa'da 19. yüzyılın ikinci yarısında görüldüğü gibi senato ve meclis arasında yetki çekişmelerine yarar; yahut İsviçre, Birleşik Amerika Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde olduğu gibi çeşitli milletlerin Devlet topluluğunda temsilidir.) Türkiye'de henedan ve federe milletler kabul edilmediğine göre, Se-

natoya tarihi bir zorunluluk yoktur. Ancak ideal ve orijinal bir SOSYAL ADALET yaratmak gibi tek Meclisin ifrat ve tefritleri (aşırılıkları-y.n.*) frenlemek istenirse, kısmen İngiltere Parlamentosunda ve daha ziyade İrlanda anayasasında bulunan senato tipinde ikinci bir Halk Senatosu, Türkiye halkının gerçek çıkarları ile yukarıki şekilde bağdaştırılabilir.

(*) Yayıncının notu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜRÜTME GÜCÜ (İcra Kudreti)

Madde 1 — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti UCUZ ve HOŞGÖRÜR (Toleranslı) Devlet ve İdare prensibine dayanır. Doğrudan doğruya bütün bütçeler toplamı, harp tehlikesi yaklaşmadıkça milli gelirin yüzde 3,5'ünü geçmemek üzere hesaplanır. (Bu nispet Japonya'da % 3,8; Norveç'te % 3,5; 1954 Türkiyesinde % 10,4'tür.)

Harp tehlikesi: Büyük Millet Meclisinin dörtte üç çoğunluğu ile kabul edilir.

Yüksek Devlet görevleri kâr değil, feragat ve şeref içindir. Şeref, şahıs menfatini zedelediği ölçüde gerçektir.

Madde 2 — Devlet İktisadi Teşekkülleri Yüce Millet Meclisinin denetlemesi altında, Referandum esaslarına göre, kendi sendikaları tarafından yapılacak özel plan ve bütçelerle işlerler.

Madde 3 — İDARE CİHAZI: Mahalli idarelerde eski Vali, Kaymakam, Nahiye müdürü ve Muhtarlıklar kalkar. Onların yerine Batıdaki demokratik örneklerine göre KAMU esaslarına uygun İL HEYETLERİ, İLÇE HEYETLERİ, BUCAK HEYETLERİ, MAHALLE HEYETLERİ, KÖY HEYETLERİ kurulur. Kamular, özel kanunlarına göre, yüzde 20 nisap ve nisbi temsil yolu ile İcra meclislerini, Millet Mahkemele-

rini, Savcılarını, Sorgu hâkimlerini seçerler. Belediye-lerini, müesseselerini, her türlü mahalli idare, maliye, asayiş (polis v.s. gibi) işlerini, kanunlar, nizamlar dai-resinde ve birer üst heyetle, Merkezi Yasama, yürütme ve yargılama kuvvetlerinin denetlemesi altında SELF-GOUVERNEMENT (kendi kendini yönetme-y.n.) pren-sibine uyarak başarırlar.

Onaylama yetkisinin zedelenmemesi şartıyla ma-halli menfaatlere ait bütün meseleler, bütçe ve hesap-lar ve bunlara ait yayın ve duyurular mahalli heyetle-rin yetkisi içine girer.

Medeni hâl vesikası tanzimi ve sicil, sadece ma-halli otoritelere düşer.

Madde 4 — MEMURLAR: Maaş baremi, memu-run rütbe ve mevkiinden ziyade kıdem tecrübesi ile bilgisine ve dürüstlüğüne göre ayarlanır.

Memur sendikaları; memurun çalışma ve yaşama şartlarını düzeltir; menfaatleri ile mesleki gelişimlerini sağlar.

Her memur, anayasa kanunu üzerine yemin eder.

Memurlar otoritenin sahibi olmayıp zilyeddirler (kullanıcı-y.n.). Memur ve müstahdemlerin sözleşme-leri bozma kanunu dolayısıyla sorumlulukları her an geri alınır. Zaman aşımı süresi, sorumlulunun suçu işlediği memuriyetin sona ermesi ile başlar. Hiç bir makam kendisine açık olarak bağışlanandan ileri bir yetkiye sahip değildir. Yürütme gücü bir davada ta-raf olarak davranıyorsa, dâva alelade mahkeme-lerde görülür. Yürütme gücü aleyhinde yetkisini kötüye kullanma dâvası halinde, savcılık kanalı dışında kanunca muamele yapılır. Yasama heyet-

leri, devletin yürütme otoritesine, halkça boşyerlere seçim yapılınca kadar, geçici tayinler yapmaya yetkilidir.

Madde 5 — CUMHURBAŞKANI: Büyük Millet Meclisinin kendi içinden 5'te 4 çoğunlukla dört sene için seçilir. İki seçim neticesiz kalırsa, en çok oy alan 2 aday balotaja kalır. Eşit oy halinde kur'a çekilir. Üst-üste bir defadan fazla cumhurbaşkanlığı geniş referandumsuz yapılamaz.

Cumhurbaşkanı idari, adli otoritelere nezaret eder. Büyük Millet Meclisinin tayin ettiği askeri kumandanlarla memurları onaylar. İçeride, dışarıda Devleti temsil eder. Af için, Büyük Millet Meclisi nezdinde girişimde bulunur. Anti-Demokratik kanun ve kararları Yüce mahkemeye gönderir.

Ödeneği mebuslarınkinden farksızdır. Makam masrafları mutedil olup, senatodan geçer.

Başkanın yemini: «Her ne pahasına olursa olsun, şahsi diktatörlüğü önleyeceğime, anti-demokratik hiç bir hareket, nizamname ve kanunu tasvip etmeyeceğime, siyasi partiler arasında eşit muamele sağlayacağıma,» şeklinde olur.

Madde 6 — BAKANLAR: Büyük Millet Meclisi Başkanlık divanları tarafından, Bakan sayısının 2 misli aday gösterilir. Her iki Meclis bu adaylar arasından bakanları seçer. Bakanlar B.M.M. önünde teker teker sorumludur. Seçilen bakanlar aralarından Başbakanı seçerler. Başbakan seçimi her yıl yenilenir.

Bakanlık teşkilatları kanunla belirtilir. Bakanların yetkileri ve sorumlulukları, en üst makam olmakla beraber, şahsi durumları sendikalı memurunkinden fark-

li değildir. Maaşları mebus maaşını geçemez. Yollukları en mütevazî mevki üzerinden hesaplanır. İki saatten uzak mesafelere, yatma tertibatı sağlanır. Emeklilik, normal memur hizmetinden farklı ve imtiyazlı olamaz.

Madde 7 — DANIŞTAY: İdari dâvalara bakar. Hükümet tutanak, mukavele ve şartnamelerine görüş bildirir. B. M. M. tarafından seçilir.

Madde 8 — NİZAMNAME VE KARARNAMELER: Kanunlara ve bilhassa anayasanın ruhuna ve metnine aykırı olamazlar. Yorumları, B. M. M.'ne bırakılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YARGILAMA GÜCÜ

Madde 1 — YARGILAMA GÜCÜ (Kaza kudreti) : Doğrudan doğruya millet oyu ile seçilen YÜCE MAHKEME'ye mahalli Meclislerin teklifi üzerine, mahalli halk tarafından seçilmiş MİLLET MAHKEMELERİ'ne verilir. Adaylar HUKUKÇU SENDİKALARI tarafından gösterilir. Olağanüstü ve özel mahkeme kurmak yasaktır. Askeri mahkemeler, hiç bir sebeple orduya mensup olmayanları yargılayamaz.

Şekli ne olursa olsun herhangi bir kanunun anayasaya aykırı olduğu için uygulanamayacağını yüce mahkeme bildirir. Diğer kudretlerin anayasaya aykırı kanun ve kararlarını Millet Mahkemeleri, daima somut vakalarda, hükümle tatbik ettirtmez.

SIKI YÖNETİM anayasanın yalnız.. (Vatandaş haklarından 8. maddesi, Yargılama gücünün 8. maddesinin b fıkrası, Yürütme gücünden mahalli asayiş yetkisi).. maddelerini sınırlayabilir. Sınırlamayı gerektiren hâl kalktı mı, hükümsüz kalır ve her vatandaş onun geri alınmasını isteyebilir.

Madde 2 — YÜCE MAHKEME: Çoğunluğu avukat, yetkili, 30 yaşında, iyi tanınmış 16 üye iki misli aday arasından seçilir. Üyelerden biri başkanlık eder. Yüce Mahkeme, bütün hâkimleri ve adli idareleri, ilâmları

yerine getiren otoriteleri, mahkemelerin düzgün gidişlerini, adli idare ve makamların ve jürilerin kanunlara uymalarını gözetir. Kanuna aykırı fiilleri, hükümleri ve ilâmları yok sayar. Antlaşma hükümlerine, yabancı devlet anlaşmalarına, dış ticarete, elçi ve konsoloslara, yurttaşlık haklarına dair takdirlerini bildirir.

Madde 3 — HÂKİMLER: Adli sınıfa mensup bütün hâkimler, genel toplantı halinde bulunan seçmenler tarafından seçilirler. Davranışları kanuna aykırı olmadıkça, hiç bir sınırlamaya uğramazlar ve bir tazminat alırlar.

Bütün mahkemelerin hâkimleri ancak millet referandumu ile veya bir mahkemenin hükmü ile azledilebilirler. Hâkim, ancak rızası ile yer değiştirip emekliye ayrılabilir.

Madde 4 — SAVCILAR: Askerî ve sivil hukukşinaslardan Yüce Mahkeme tarafından seçilirler. Adliye Bakanı ile aynı rütbede olurlar.

Madde 5 — JÜRİ: Siyaset, yayın ve mülkiyet dâvalarına kanun, adli sınıfa mensup olmayan kimseleri dahi iştirak ettirebilir. Bir yıldan fazla cezalı suçlarda hâkim, kamu düzeni ve yayın suçlarının her şeklinde, yurttaşların ana haklarını zedeleyen anlaşma ve antlaşmaları ihlal hakkında özel kişilerin iddialarına dayanan dâvalarda, ağır ceza dâvalarında mahkemeler, jüri heyeti ile işbirliği yaparlar. Konusu (1945 rayici) 100 lirayı aşan dâvalarda jürice yargılanma hakkı mahfuzdur. İsyân ve karışıklık, devlet kuvvetlerine karşı ufak suç ve cinayetlere jüri ile bakılır. Vatana hiyanet, idam ve haysiyet kırıcı cinayet dolayısıyla suçlandırma için Büyük Jürinin ihbar ve takip kararı gerektir.

Jüri lehte karar verdi mi, ancak âdi hukuk (common law) kaidelerine uyularak dâva tekrar incelenebilir. Jüriler çabuk ve aleni olup, tanıkları karşılaştırır ve savunma avukatını dinlerler. BİNDİRİLMİŞ MAHKEMELER daima jürili olurlar.

Madde 6 — HUKUKÇU SENDİKALARI: Meslekten adliyecilerin, mesleki menfaat teşekkülleri olarak, sicil tesisinde, iç tenkid ve mevzuat tenkidi gibi işlerle, MİLLET önünde adli istikrarın ve hak emniyetinin fahri, ama maddiden daha önemli, mânevi bekçileridirler. Üyelerinin maddi, mânevi gelişimleri gibi her derecede her türlü adli seçimlerin aday listelerini hazırlamada kanuni rol oynarlar.

Madde 7 — YARGILAMALAR: Siyaset ve basın dâvaları mutlak surette açık oturumlarda görülür. Yargılama süresi: İki yıla kadar hapis dâvalarında 4 aydan, daha fazlasında 1 yıldan uzun tahkikat süremez. Üç celseden fazla uzatılamaz. Hukuk veya ceza kararları, alındığından en çok bir hafta sonra, ilgililere yazı ile bildirilir. Aşırı kefalet, aşırı para cezası, alışılmadık cezalar yükletilemez. Herkes kendisi veya güvendiği bir kimse ile, muhtaçsa, listesinden avukat seçerek, seçmezse hâkim tarafından avukat verilerek savunmasını yapar.

Madde 8 — TAKİP VE CEZA: a) Medeni ölüm cezası, borç için hapis cezası, harp dışı siyasî suçlarda ve irz, tedhiş kasitli olmayan suçlarda idam cezası olmaz.

b) Araştırma, tutuklama, hüküm gerekçeli izin belgesi olmaksızın yapılamaz. Suçun tafsilatlı açık unsurları, yeri, zamanı, durumu ve ilk tahkikat neticeleeri; suçluluk ihtimalini belirtir mahiyette olmadıkça

araştırma ve tutuklama kararı alan ve icra edenler sorumlu düşerler. Beraet edenlerin tutukluk günleri için tazminat ve edinilmiş hak tanınır.

c) Hiç kimse tecrit edilemez. (Herhangi cinayet dâvasında, hiç kimse kendi aleyhinde tanıklığa zorlanamaz). Cezaevi, terbiyeci müdür ve self-gouvernement usulü ile, çalışma ve kültür esaslarına göre idare olunur. Hapishanede eza vermek ve para almak suçtur. Kendi emniyeti ve hapishane âsaiyişi için lüzumlu olmayan herhangi bir tedbirle tutukluya kötü muamele ve tehdit, şantaj yapılamaz. Suçlu işçi ise; para cezası bir haftalık ücret miktarını aşamaz.

Madde 9 — VATANA İHANET SUÇU: Ancak devlet aleyhine harbe teşvikten ve düşmanlara yardım ve yardımcılık suretiyle iltihaktan ibaret olacaktır. İki şahidin bariz olaylar üzerine tanıklık etmesi veya suçlunun aleni Yüce Mahkeme celsesinde itirafı dışında hiç kimse vatana ihanet suçu ile itham edilemez.

Madde 10 — SUÇLU İADESİ: Siyasi suçlular ve hürriyeti elinden alınmış durumda iken suç işleyenler geri verilemez. Siyaset ve basın yayın suçlarında sabıka damgası olmaz.

VATANDAŞ VAZİFE - HAK - HÜRRİYETLERİ

A) BÜTÜN VATANDAŞLARIN ŞARTSIZ, KAYITSIZ VAZİFELERİ ŞUNLARDIR:

1) Her Türkün siyasetle uğraşmak baş vazifesi ve baş hakkıdır. İnsanın başka yaratıklardan farkı siyasi olması ile başlar. Siyasi meseleler, yalnız ve an-

çak vatandaşa aittir. Yedisinden yetmişine kadar her Türk siyasetle uğraştığı gün, milli haklarımız, milli kuvvetimiz olur.

2) Her Türkün TEŞKİLÂTLANMAK baş vazifesi ve baş hakkıdır. Teşkilâtsiz halk, insan haklarından kolayca mahrum edilen halktır. Seçim ve askerlik vazifesi kadar teşkilâatlanma vazifesi de, her Türkün birinci hürriyet vazifesi ve ilk vatan borcudur.

3) Her Türkün doğruluk baş vazifesi ve baş hakkıdır. Yalan, başka hiç bir cezayı gerektirmediği zaman dahi ayrıca suçtur.

B. BÜTÜN VATANDAŞLARIN ŞARTSIZ, KAYITSIZ HAK VE HÜRRİYETLERİ ŞUNLARDIR:

4) İşsiz kalmamak, her Türkün hak ve hürriyetidir. İşsiz ses, imdat ve iş vermek, zincirleme bütün devlet cihazının, bilhassa yürütme gücünün birinci vazifesidir. İş verilemeyene tazminat ödenir. Hiç kimse, meşru olmak şartıyla, dilediği meslek, sanat, ticaret ve işten, beceriksizliği zarar getirmediğçe, mahrum edilemez.

5) Dinlenmek, her Türkün hak ve hürriyetidir. Her çalışana en az yılda bir ay ücretli izin ile, haftada bir buçuk gün serbest zaman bırakılır. Her işgünü en az sekiz saat uyku ile, dört saatlik bütün dinlenme ve eğlenme payı, Türklerin vaz geçilmez haklarından-
dır.

6) Ucuzluk ve rahatlık, her Türkün hakkı ve hürriyetidir. Devlet, geçim endeksinin; barınma, beslenme, idare masrafları bakımından baremlenmiş, âzami fiyat ayarlaması yapar. Vurguncu ve soygunculuğa aman vermemek, devletin başlıca varlık sebebidir.

7) Her Türkün meşru mülkiyet hakkı ve hürriyeti vardır. Eser sahibi ve mucid 15 yılı geçmemek üzere eser ve icadının özel mülkiyetinden faydalanır. Ebedi ve bedii mülkiyet daimidir.

8) Fikir ve söz serbestliği, her Türkün hakkı ve hürriyetidir. Bir fikrin açıklanması, hiç bir adli ve idari takibata yol açamaz. Yurtdaşlar hiç bir ihtiyat engelene çarpmaksızın söz, yazı ve resim basarak yayma hakkından faydalanırlar. Herkes hükümet ve başka her konu üzerine, serbestçe, dilediği bildiriye bulunabilir. Yeter ki; ahlâka, başkasının hakkına saldırmasın ve açıkça, kanuna itaatsizliği kışkırtmasın.

9) Toplanma, her Türkün hakkı ve hürriyetidir. Her meşru gâye ile barışçıl toplanma hakkına hiç bir engel çıkarılamaz. Silâhlı toplantı yasaktır. Silâhsız toplantı, izne veya izni andırır kayıtlara bağlanamaz. İstenilen karşılığı almak için zor ve tehdit yapılmadıkça, makam nezdinde protesto toplantıları dağıtılamaz.

10) Beden ve ruhça sıhhatli olmak her Türkün hakkı ve hürriyetidir. Sarhoş edici içki yeri açmak ve doğrudan veya dolayısı ile kumar oynatmak yasaktır.

EKONOMİK VE SOSYAL ADALET

1 — Vatanın en ileri dünya ülkeleri ile aynı seviyede yürümesi, 4 yıllık planlarla sağlanacaktır. Hiç bir hükümet bu planları askıya alıp, çığırından çıkaramaz. Bu planlarda özel sermayenin her yıl üzerine alacağı teşebbüsler, taahhüt garantisi ile kendisine bırakılır. En son sistem ağır sanayi (makina, kimya

ve atom sanayii) bütün üretim kollarının başına geçirilir. Bankalar ve kredi bu plâna göre ayarlanır. Sermayenin yüzde onunu teknik araştırmalara ayırmak mecburidir. Milli ekonomi planında özel menfaate gizli açık imtiyaz verilemez.

2 — İÇ TİCARET'te, tüketim kooperatiflerine başrol verilir. Dış ticarete dünya ölçüsünde eksiltme yolu ile ithalat yapılır. Döviz kaçakçılığının önlenemediği dış ticaret münasebetleri millileştirilir.

3 — YABANCI SERMAYE: Milli ekonomi plânımıza uyacak en modern teknik, metod, ücret ve müddet şartlarını getirecek, kendi memleketindeki ortalama kâr oranından üstün kâr etmiyecek, 10 yılda, amortismanını yapıp, işletmeyi Türk milletine devredecek.

4 — İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ: Orada çalışan işçi, mümessil ve teşekküllerile, buldukları mahallin seçilmiş otoriteleri tarafından rasyonel (makul) denetlemeye tabi olurlar ve hesapları B.M.M.'in den geçip, millet önünde yayınlanır. Devlet mamulleri yalnız kooperatiflerle satılır.

5 — Devlet maliyesinde gizli açık enflasyon yaktır. Her ne pahasına olursa olsun, bütçe açığı verilmeyecektir. Vasıtalı vergiler, vasıtasızlara kıyas ile her yıl azaltılır. Yalnız gerçek gelirden, tek vergi esasına doğru gidilir. Geçim endeksi üstündeki gelirlerden ilerleyici vergi alınır. Üretimi gemliyen her türlü kırtasiyeciyi muamele ve resimler kaldırılır.

Gümrük: İthalat, sanayi ve ziraate ve yaşamaya gerekli eşyadan en az, süs ve lüks eşyadan en yüksek vergi alınır.

6 — İŞÇİ: İşçi mümessili ve sendika birliklerinde 2 misli aday gösterilip Millet mahkemelerince seçilen hekim derecesinde iş müfettişleri, iş hayatında sıkı ve sürekli kontrolden şiddetle sorumlu olacaklar. Başkası yanında çalışan her yurttaş, iş kanununa girer. En çok iş: gündüzün 8, (kadın ve çocuğa yasak olan) gece işi ile ağır işler 7 saat ve 12 ilâ 16 yaşlarında 6 saattir. Olağanüstü iş, günde 3 saatten fazla ve ayda 3 günden fazla caiz olmayıp, 2 misli ücrete tabidir. Eşit işe, eşit ücret verilir. En az ücret, işçinin aile babası olarak normal ihtiyaçlarını, eğitimini, makul eğlenmesini gözönünde bulundurur. Normal doğumdan önce 3 ay, sonra 1,5 ay ücretli izin, emzirme için her gün 2 defa yarımşar saat ayrı istirahat verilir. İşten çıkarılana, kıdem hakkı baki kalmak üzere en az 3 aylık ücret verilir. Çocuklara yarım gün normal ücretle sanat okulu öğretimi gördürülür. Çocuk bahçesi ve kreş teşkilâtı, millet ölçüsünde plana ve teşkilâta alınır.

7 — İŞÇİ TEŞEKKÜLLERİ: İşçi sendikaları yalnız yargılama gücünün deneti altında, idarî, siyasi engelden uzak bulunur. İşçi mümessili Birlikleri; sendikasız işçilerin ve milli ekonomi plânımızın menfaatlerini gözetir. Büyük işçiler kongresile, her yıl, iş hayatını ve iş kanununu incelerler. Harp zamanı, hükümet müesseselerini tahrip etmemek şartile GREV ve mitingler serbest olur. Kanunların hepsi, toplu iş sözleşmelerini işçilerin, gündelikçilerin ve hizmetçilerle sanat erbabının emeğini ve genellikle herhangi mukaveleleri düzenler. İş sözleşmesi işçiyi bir yıldan fazla bağliyamaz. İşçinin siyasi ve medeni haklarını bağliyamaz, ve azaltamaz. İşçinin sözleşmeyi yerine getirmemesi, şahsına karşı cebir ve zor kullandıramaz. Yalnız medeni sorumluluğunu gerektirebilir. Sözleş-

melere, bir haftadan geç ödeme, belli bir mağazadan alış veriş, para cezası kesilmesi, tazminat hakkından feragat gibi maddeler girse de hükümsüzdür. Haksızlık, işçinin akrabasına kötü muamele şeklinde dahi olsa ve alt memurlar tarafından yapılırsa bile, işverene aittir.

8 — MİLLÎ GELİR PAYLAŞIMI: Sermaye ile emek arasındaki milli gelir paylaşımında, kâr haddi ilk merhale olarak % 100'ün altına düşürülecek.

Ziraatte, sanayide, ticaret ve maden teşebbüslerinde veya başka herhangi çeşit işte, işverenler, işçilere rahat, sıhhi ikâmetgâhlar, revirler tedarik ederler. İş sırasında olan kazalara ve hastalıklara tazminat ödenir. İşçi vasıtalı tutulmuş da olsa, tazminat işverene aittir. İkâmetgâhlar için, mülklerin kadastro değerlerinin yıllık yüzde beşini geçmiyen bir kira ödenir. Türkiye'de, şehirde 100 den fazla işçiye mektep, 500 den fazla işçiye 5000 metre kareden yukarı bir genel pazar meydanı, belediye binası ve eğlence merkezleri açmak mecburidir. Kooperatif yolu ile ve taksitle işçi evleri kurmakta suistimal, adam öldürme cezasile cezalandırılır. Sakatlık, ihtiyari olmayan işi bırakma, kaza vesair hallere karşı kurulacak halk yardım sandıkları menfaat müesseseleri sayılır.

9 — Büyük Milli Ekonomi plânile, küçük sanatlar sektörü tam bir anlayışla faydalı işbirliği halinde bulunur. Bütün küçük sanatlar, ikna ve fayda sağlama yolile ÜRETİM kooperatifleri şeklinde teşkilâtlandırılırlar. Bu yoldan yoksul küçük üretim krediye, modern usullere ve tekniğe kavuşturularak, toplu çalışmanın tabii veriminden faydalandırılır. Küçük üretmen ve esnaf teşekkülleri, loncakârilikten kurtarılarak, modern sendika şekil ve ruhuna sokulurlar.

10 — KÖYDE: Yanaşma, götürücü, aylıkçı, yarıcı, maraba gibi rençberlerle, Ziraat işçileri ve topraksız köylüler teşekkülleri, küçük ekincilerin ziraat kooperatifleri, her türlü devlet yardımı (İstasyon-personel ve örnek) ile geliştirilirler. Milli birlikler kurarlar. Ziraatimiz Danimarka usullerile, verimsizleşen tahıl üretimi yerine, çeşitli ziraat ürünleri istikametine yöneltilir.

Ziraat ürünleri ile sanayi ürünleri arasındaki fiyat vesair ahensizlikler kaldırılır.

Kombinalar ve zirai donatım usulleri genişletilerek; ucuzluk ve örnek getirme yoluile, ekinciye ileri teknik ve usuller ilmi, ilmi teşkilâta ısındırılır.

11 — TOPRAK: Gasp edilmiş miri, mevat, vakıf, metruke topraklarla, devlet toprakları 6 ayda, bedava çalışanlara dağıtılır. İşletmeye girmemiş fazla özel topraklar 1 yılda, 1938 kadastro fiyatları ile ve 50 yıl vadeli devlet kefaleti altında, faizsiz, (50 dönümden fazlasında 10 yıl vadeli % 2 faizle), köylü teşekkülleri, bindirilmiş Millet Mahkemeleri elile, hiç topraksıza 50 dönüm, az topraklıya 25 dönümden az olmamak üzere plân gereğince doğrudan doğruya dağıtılır.

«Devlet otoriteleri, büyük arazi mülkiyetinin bölünmesine, küçük arazi mülkiyetinin gelişmesine ve teşkilâatlanmasına, ziraati teşvik, suyu ayarlama hakkına sahiptir.» (Meksika)

Kredi tefeciliği haram ve ağır suç sayılır. Köylü teşekkülleri kanalı ile küçük ekincilere krediler en uygun şartlarla yöneltilir. Şehir süprüntüleri, belediyeler kanalı ile ziraat gübresi haline getirilir.

12 — TEŞKİLÂT: Köy heyetleri, kamu esasına göre kurulur.

Jandarma, memur misafirlikleri ücretsiz olamaz. Vergiler köylünün özel geçim endeksi üstünde çıkan kazançlarından alınır. Bindirilmiş Mahkemeler, Bindirilmiş Sıhhat Ekipleri, Bindirilmiş kültür ekipleri ve kültür erleri bütün vatan gençliğinin ve Türk Ordusunun elbirliği ile teşkilâtlandırılır.

Toprak çalışmaları, orman ekonomisi; bindirilmiş Millet Mahkemeleri ve orman teknisyenleri yardımı ile, muhtar köylü teşekkülleri tarafından düzenlenir. Her yıl, her esen Türk vatandaşı, yedisinden yetmişine kadar bir ağaç diker ve sular.

Topraksız köylere başka çalışma ve geçim yolları sağlanır.

Köyden şehire gelenlere, köy teşekkülleri ile belediyeler el birliği edip iş yardımında bulunurlar.

GAZİ 1 MART 1922 de T.B.M.M. de:

-Büyük heyetinizden ve bütün dünyadan bir sual sormama müsaade buyurunuz. Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir?

Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi üretmen olan köylüdür.

O halde herkesten daha çok refah saadet ve servete hak kazanan köylüdür.

Binaenaleyh T.B.M.M. sinin ekonomik siyaseti bu yüce gayeyi gerçekleştirmeye yöneliktir. Efendiler diyebilirim ki, BUGÜNKÜ FELAKET VE SEFALETİN TEK SEBEBİ BU HAKİKATTEN HABERSİZ BULUNMUŞ OLMAMIZDIR.

Gerçekten 7 asırdan beri dünyanın çeşitli yerlerine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve 7 asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf ettiğimiz ve buna karşılık daima hor ve hakir görme ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakârlık ve ihsanlarına karşı nankörlük, küstahlık, zorbalıkla uşak derekesine indirmek istediğimiz bu Sahibi Asli'nin huzurunda bugün gerçek tavrımızı alalım.» DİYORDU.

T.B.M.M. si hükümetinin 18 kasım 1920 günlü toplantısında ANAYASA KANUN TASARISININ kabul

ve tesisinden evvel mazbata yazarı utanmanın ve saygının doruğunda olarak Burdur Meb'usu İsmail Suphi Soysalhoğlu, (Halkçılık programı) aşağıdaki nutkuyla bize KUVVAYİ MİLLİYE RUHUNU DUYURUYOR:

«İsmail Suphi Bey Soysallı (Burdur) - Arkadaşlar, bize (Halkçılık programı) adı altında hükümetin takriben bundan 2 ay evvel göndermiş ve tarafımızdan teşkil edilen özel komisyonun Anayasa Kanun Tasarısı altında Yüce Meclisinize sevk ettiği kanun tasarısının bugün görüşmesine başlıyoruz. Bu an memleketimiz tarihinde tarihi, idari ve siyasette hiç şüphesiz bir andır. Memleketin dört tarafı ateşe verilmiş olduğu sırada beş altı cephede birden muharebe ettiğimiz bir sırada Yüce meclisinizin bu kadar mühim bir kanun tasarısının görüşmesine başlamış olmasından dolayı bedensiz sizlerle müştereken kendimi bahtiyar addederim. Böyle bir anı idrak edebildiğimden dolayı Allaha hamd ve şükür ederim. Bu an tarihî idari ve siyasimizde o kadar mühimdir. Biliyorsunuz ki bu memleketin öteden beri bir hastalığı vardır. Bu hastalık şu* idare hastalığıdır. Memleket çöküş devrine başladığından itibaren şu idare an be an artmış ve eksilmemiştir. Bizde şu idare hastalığı muhtelif şekilde görülmüştür. Biliyorsunuz ki, şu idareye çare bulmak ve Devletin bünyesine arız olan gerilemeyi gidermek için Tanzimat Hayriye kanunu ve Gülhane Hattı Hümayunu yayınlanmıştır. Bugün aradan yarım asır; belki üç çeyrek asır geçtikten sonra biz bunu memleketin şu idari hastalığına çare bulacak bir deva mahiyetinde görmüyoruz. Yani o zaman da teşhiste hata edilmiş, derdin ilacı, çareleri bulunmamıştır. Tanzimatı takip eden Hamid devri de başlangıçta Tanzimatın eserini takiben, Tanzimatın memlekete verdiği

adalet kaidesi gereğince idarenin hareketini takip edememiş, memleketi paylaşdırmak esasına doğru götürmüştür. Fakat biliyorsunuz ki, Hükümdarın kişisel emelleri, memlekette 93 te (1876'yı) ilan edilen Meşrutiyet ve Anayasayı neticesiz bırakarak memleketin şu idare hastalığını esaslı surette tedavi ettirmemiştir. Gerek tanzimat devri olsun, gerek Hamit devri olsun, bize yalnız Avrupa'yı getirmek istemiştir. Fakat nasıl Avrupa'yı getirmiştir? Görünürdeki biçimini taklit ile memurları değiştirmiştir. Taklit olarak jandarma yapmıştır, taklit olarak bayındırlık işleri v.s. yapmıştır. Binaenaleyh memleketin esas bünyesini tetkik ile hastalığa hakikaten ilâç vermemiştir. Tanzimatın bu memlekette eseri, asırlarca zamandan beri memleket idaresinde hüküm süren askeri, ulema ve memurun sınıflarını yeni şekle sokmak oldu. Memurun sınıfı, bu memlekette yeni esaslar dairesinde teşekkül ederek, aristokrasi ve demokrasi esasları ayrı ayrı bir şekilde olmıyan, bütünüyle sade demokrat olan bu memlekette, bir de memurun sınıfı meydana getirildi. Bu memurun sınıfı halk ile katiyen temas etmiyordu. Halkın tepesinin üzerinde idaresinde amir ve müvekkil olarak, halkı kendi diledikleri gibi idare ediyorlardı. Bu yanlış metodun takriben üç çeyrek asır müddetten beri olan cereyanı göstermiştir ki, bu memlekette hakiki idare, halkın ihtiyaçlarına uygun idare koyulamamıştır. Binaenaleyh Hamid devrinin otuz beş senesinden sonra hükümet bünyesinin ıslahı lazım geldiği, her kalpde kuvvetle yer tutarak meşrutiyet idaresi bilinen şekilde meydana getirildi. O zaman bu harekette, iç tehlikeden ziyade dış tehlike bir sebep ve etken olmuştur. (Reval) görüşmesi, Rumeli'nin elimizden gitmesi tehlikesi, memlekette vatanseverleri böyle meşrutiyet istihsaline süratle sevketti.

Binaenaleyh meşrutiyet istihsal edilmiştir. Fakat meşrutiyetin istihsali de, biliyorsunuz ki, şu idare hastalığına çare olmamıştır. Türkiye köylüsü meşrutiyetten evvel ne ise yine o halde kalmıştır. Yine Türkiye köylüsünün başında jandarma, yine Türkiye Köylüsünün başında bitmez tükenmez vergiler başlamış ve devam etmiştir. Türkiye köylüsü yine Balkan'da; yine Karadağ'da, yine Şark cephesinde, yine Yemen'de ölmüş, ölmüştür. Dahilde Türk köylüsü, Kürt köylüsü, genel olarak bir memleketin köylüsü harap olmuştur. Jandarmanın kırbacı altında, memurun tazyiki altında, öküzünü satarak, teknesini satarak ölmüş, ezilmiş, harap olmuş, binaenaleyh (324 (1908)y.) senesinde o kadar şâşalarla ilân ettiğimiz meşrutiyet idaresinden köylü, halk hiç bir şey anlamamıştır. Sorunuz bu köylüye, sorunuz ahaliden herhangi birisine, sorunuz ki, on iki senelik meşrutiyet devrinde ne anlamıştır? Anladığı, yalnız, yalnız düşündüğünü kahvede serbest söylemekten ibaret bir şeydir. Meşrutiyet hafiyelik usulünü kaldırmıştır. Bu devrede pek az iyi idare görülmüştür. Bunda da hiç bir kimseyi tenkit etmeyelim. Tanzimat devresinden sonra memlekette, bünyesine uygun bir idare usulü koyulmaması, Hamit devrinde adam yetiştirilmemesi acı neticesi olarak Meşrutiyet iyi idare edilememiştir. Ben hiç bir ferdi doğruca tenkid edemem; Sebep, otuz şu kadar senelik Hamit devridir. Bizde idare ve siyaseti idare edenler hatalar ettiler. Fakat malumdur ki, sosyal olaylar kişileri, rüzgârın bir yaprağı alıp sürüklediği gibi sürükler. Binaenaleyh bir millet on iki senelik meşrutiyet devrinde ihtilâlden ihtilâle, harpten harbe koşmuş, ve zaman, huzur ve sükûn bulamıyarak, bir an rahatla bir nefes alamıyarak, toplumda istediği iyi idareye kavuşamamıştır.

Biliyorsunuz ki, devri Meşrutiyette vakit vakit teşebbüsler oldu. Vilâyet idaresi kanunu ilan edildi ve bunu genişletmek için nahiyeler idaresi için teşebbüsler oldu ve bazen halka doğru sözler işitildi. Halkın ihtiyacını düşünmek, yukarı tabaka, aşağı tabakaya doğru inerek halkı anlamak, dinlemek, birlikte yükselmek emelleri başgösterdi. Fakat bunlar ihtilâl gü-rültüleri, harp topları arasında karıştı gitti. Hiçbiri gerçekleşemedi. Efendiler, bugün dünyanın pek az yeri vardır ki, bizim üzerinde yaşadığımız zulüm gören topraklar kadar harbe uğramış olsun. Çin'e gitseniz, Japonya'ya gitseniz, Afrika'ya gitseniz, ancak vahşi milletlerin oturduğu topraklardan gayri hiç bir toprak bulamazsınız ki bu memleket kadar küllük harabe, baykuş yuvası olsun. Nüfusumuz azalmış, yolumuz kalmamış, orman yok, servet yok, insanlar sıhhattan yoksun bir hale gelmiş! Bütün bunları bir kelimedede, Bir kötü idare kelimesiyle özetleyebilirsiniz. Bundan kimi mesul edeceğiz efendiler? Bundan aydınlar sınıfı da mesuldur, memurin sınıfı da mesuldur. Çünkü aydınlar sınıfı hem miktarca az idi; bu memleketi dilediği yola sevk edemiyordu. Hem de bunlar memleketin asıl düşüncesiyle, gelenekleriyle uyumlu bir surette yetişmemişti. Bunu bu kürsüde itiraf etmek mecburiyetindeyiz. Biliyorsunuz ki, Tanzimatı Hayriye medrese ile mektebi fena surette ayırarak bu memlekette içinden çıkılmaz bir hal meydana getirmişti. Biri Doğuya biri Batıya bakar. Binaenaleyh aydınlar sınıfı bu memlekette lâyıkiyla iş göremedi ve sorumludur. Fakat aydınların sayıca yetersiz olduğunu itiraf etmeliyiz. Avrupa'nın da bize asla rahat vermediğini söylemeliyiz.

Memurin sınıfına gelince; Memurin sınıfı bu memlekette kendilerinin adeta idareye Allah tarafından müvekkil olduklarına kani idiler, ve köylünün üzerin-

de kendilerinin bir amirlik hakkına sahip olduklarını, bu olmazsa memleketin idare edilemeyeceğini her zaman söylemişlerdi. Binaenaleyh efendiler, aydınlar sınıfı, azlığı ile, memleketi anlamaması ile ne kadar kabahatli ise, memurin sınıfı kendilerini bu memlekette, teşhire kadar gitmeyelim, bu memleketin sırtından geçmek suretiyle âmiri müvekkil suretiyle hareket ederek çok hata etmişlerdir. Tabii çoğunluğundan bahsediyorum. Köylüye gelince:

Daima işittiğine güvensizlik göstererek, güvensizliği kendisince asıl telâkki ederek, dur bakalım sonu ne olacak, diyerek boynunu bükmüş, cesur mütevekkil beklemiştir.

Meşrutiyet devri de köylüyü aynen böyle buldu ve bugüne kadar da böyledir. Bunu itiraf etmeliyiz ki derdin devasını bulalım!

Nihayet efendiler mütareke ilân edildi. Mütareke Yüce meclisinizi burada toplamıştır. Mütarekenin rezilliği, bize zorlanan antlaşmanın zalim öldürücü hükümleri, yüce meclisinizi buraya toplamıştır.

Biz burada esasen bu devrim için toplanmadık. Esas itibariyle bir meşru müdafaa için toplandık. Dünya ölçüsünde bir müdafaa için, hayat hakkımızı, bütün dünya denizler gibi üzerimize gelse bile, yine müdafaa için toplandık. Azim ve ısrarla toplandık. Fakat efendiler, burada toplandıktan sonra gördük ki, bu memleketi zaafa sürükleyen yalnız dış tesirler değildir.

Memleketin illetlerinin, içteki kötü idarenin büyük bir tesiri vardır. Gözümüzün önünde akan kanların, yıkılmış yuvaların, köylülerin iniltilerinin tesiriyle, kendiliğimizden ıslâh ve devrim zarureti anladık ve

yeni bir idare kurmak için birtakım hazırlıklar yapmağa başladık. Binaenaleyh bugün, Yüce Meclisimiz müdafaa için toplanmış olmakla beraber, bu memleketi, bu milleti yaşatmak için en iyi esas nerede ise onu bulmağa ve ihtiyaç görüldüğü zaman her şeyde devrim yapmağa, her şey, her şey yapmağa karar vermiştir. İşte hükümetin Halkçılık Programı altında Yüce meclisinize sevk ettiği program bu fikirlerin ürünüdür. Ben diyemem ki biz hiç bir taraftan ilham almadık. Belki doğuda, Rusya'da patlayan devrimin bizim üzerimizde tesiri olmuştur. Belki Genel Harbin her millete, her milletin mazlum sınıfında, emin olunuz efendiler, her millet iki sınıftır. Biri idare edenler, diğeri edilen mazlum sınıftır. Her milletin mazlum sınıf hakkında doğurduğu ruh halinin de bizim üzerimize tesiri olmuştur. Eğer bu memleketin eski toprakları bütün genişliği ve kapsamı ile bâki kalsaydı yine bu memleketi iyi idare için, yine idarede devrim yapmak için çalışmağa mecburduk. Kim inkâr edebilir ki, bizim katilimiz olmağa ahdetmiş olan Avrupa Devletleri bugün deseler ki, «bütün antlaşmaları kaldırdık, size yine toptan hudutlarımızı, eski İmparatorluğunuzu, Rumeli'yi, Adana'yı, Trablusgarp'ı, Adalar'ı verdik!» Biz yine kendimiz düşüneceğiz. Buraları nasıl idare edeceğiz? Ve ne şartlar altında idare edeceğiz, nasıl kuvvetleneceğiz? Binaenaleyh efendiler, emin olunuz ki, memleketin bu harpten çıkması, ihtilâl, mücadele, müdafaa halinde bulunması dahi bize memleketteki şu idareyi unutturmayacak şeylerdir. Esas düşüncemiz bu kötü idareyi kaldırmaktır.

Efendiler, şu noktaları arzettikten sonra Encümemizin Hükümetin programı müzakeresinde kendisine söylenen fikirleri, görüşleri, tartışmaları kısa olarak dikkatinize sunacağım. Tabii maddelerin müzakeresi

sırasında bendenizden talep buyurduğunuz izahatı da birer birer veririm.

Efendiler, Hükümetin bize gönderdiği halkçılık programı, birisi maksat ve meslek, birisi esas maddeler, diğeri de İdare adı altında üç kısma bölünmüş idi. Bunu iki kısma ayırabiliriz. Birisi maksat ve meslek, diğeri esas maddeler ve idariyesidir. Maksat ve meslekte, birinci madde efendiler, Yüce Meclisinizin yemin ettiği ve esas teşekkülü teşkil eden gayeden bahseder. İkinci madde Türkiye Büyük Millet Meclisi emperyalizm ve kapitalizme düşman olarak, ancak bunlarla mücadele sayesinde idare ve hâkimiyetin hakiki sahibi olmak gayesinin hâsıl olacağı kanaatini söylüyor.

Üçüncü madde de yine sırf emperyalizm ve kapitalizmle mücadele ederek kendisinin sahip olduğu orduyu yaşatmaktan bahseder. Dördüncü madde de yine halkın ekonomik ve toptan maddi hayatında refaha ermesi vasıtalarının hazırlanmasından bahseder. Binaenaleyh siz de takdir edersiniz ki bu dört madde ancak gayeleri gösterir ve kanuna sığar şeyler değildir. Belki programa sığar. Meclis başlangıçta bir program yapmak istedi. Fakat böyle bir meclis programı Yüce Meclisinizin tek tek bütün üyesi tarafından tasdik edilmesi güç bir şey olduğu neticede görüldü. Çünkü, bir program bir parti üyelerini toplayabilir. Kimin dileğine uygun ise o imzalar. Halbuki malûmu âliniz bir mecliste düşünce akımları vardır. Meclis bir parti değildir. Herkesin azamî, asgari fikirleri vardır. Binaenaleyh bir meclis namına bir program yapmak doğru olmayacağı neticesi çıkarıldı. Onun için Hükümetin program namı altında gönderdiğini, biz size kanun şeklinde yolladık ve programın

başında bulunan esas maddeler, maksat ve meslek maddelerini ancak Büyük Millet Meclisinin asıl gayelerini gösterdiği için bunu bir beyanat şeklinde yayına karar verdik. Binaenaleyh size takdim edilen Encümen özel tutanağında bir beyanname vardır ki o dört maddeyi ihtiva eder. Dikkat buyurursanız göreceksiniz ki, bu dört madde zaten Yüce Meclisinizin çeşitli vesilelerle isbat ve ilân ettiği esaslara aittir. Bunlar bizim için mukaddes bir gayedir. Bizim bu gayeleri bütün dünyanın gözü önünde bağıra bağıra ilân etmekteyiz hiç bir şey engel değildir. Bunlar gayet meşrudur. Ondan sonra esas maddeler ve idareye geliyor. Yalnız şunu ilave edeyim ki efendiler, eğer biz bu beyannameyi yayına lüzum görmemiş olsak, bazı düşmanlarımızın aleyhimize uydurdukları propagandalara fırsat vermiş oluruz. Çünkü düşmanlarımız, bazı Avrupa gazeteleri sırf kendi halklarından fırlayan hak nidalarını susturmak için diyorlar ki, Türkler eski İmparatorluklarını istiyorlar. Türkler Adaları istiyorlar, Batı Vilayetlerini istiyorlar. Arnavutluğu istiyorlar. Halbuki Türklerin buralarda hiç bir hakkı yoktur. Böyle bir propaganda yapıyorlar. Binaenaleyh nasıl ki, İstanbul'da toplanan Meclis ilân etmiştir, bizde ilâna mecburuz ki, bizim esaslarımız gaye ve hedefimiz ancak meşru emellerdir.

Milli hudutlarımız dahilinde kalmak istiyoruz. Zulme, tahakküme karşı isyan ediyoruz. Binaenaleyh bunu beyanname şeklinde neşretmek faydasız değildir. Esas maddelere gelince efendiler, esas maddelerde Encümenin en önemli düzeltilmesi meslekî temsil sorunudur. Efendiler esas maddelerde yüce Heyetinize birinci olarak takdim ettiğimiz, «Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir.» maddesini bu kürsü üzerinde okumaktan fevkalâde iftihar duyuyorum ve diyebilirim ki haya-

tımın en kıymetli ânı bu andır. Çünkü, millet bu maddeye muadil bu kadar kan akıttığı halde, daha böyle bir satır yazı hiç bir yerde görmemiştir.

Bu şeref Yüce Meclisinize nasip oluyor ve böyle kıymetli bir maddenin koyucusu oluyorsunuz. Eski Anayasayı baştan aşağı tetkik ediniz. «Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir,» diye bir satır yazıya tesadüf edemezsiniz ve hatta bu maddenin ruhuna eşit değil, buna yakın bir satır yazıya bile tesadüf edemezsiniz. Binaenaleyh, bu esas sizce bilfiil tatbik edilen esastır ve elbette tarafınızdan kabul edilecektir.

Yalnız dördüncü maddede biz size meslekî temsil usulünü takdim ediyoruz. Biliyorsunuz ki, efendiler, bizde şimdiye kadar yürürlükte olan seçim usulü iki dereceli idi. İki dereceli seçim yeni bir seçim usulü değildir ve elli bin nüfus üzerindedir. Seçimi düşünecek olursanız, seçim hakkı, çalışma hayatını olduğu gibi veya mümkün olduğu kadar çalışma hayatına yakın bir suretle meclise nakletmek demektir. Ne kadar çalışma hayatına uygun olursa, seçim, o kadar hakikate uyar ve adalete uygun olur. Binaenaleyh efendiler, ne iki dereceli seçim iyidir, ne de üç dereceli seçim hakikate ulaşmıştır. Bunlar nihayet gösterişten ibaret olan bir seçim şeklidir.

Şimdiye kadar bu memlekette teşekkür eden meclisler, daima seçkinler sınıfından teşekkür etmiş meclislerdir. Halktan kimse gelemiyordu. Binaenaleyh başlangıçta Encümen, meslekî temsili seçimlerde esas olarak kabul etmeye karar vermiştir. Hükümet bize gönderdiği programda da nisbi temsili kabul ediyordu. Encümen düşündü, hangi seçim şeklini kabul edelim? Alelâde, doğrudan doğruya bir dereceli seçim mi yapalım, yoksa meslekî temsili mi kabul edelim? Biliyorusu-

nuz efendiler, bir dereceli seçimde azınlığın çoğunluğa tahakkümü ihtimali pek çoktur. Çünkü nihayet çoğunlukla seçileceğine göre, bir liva halkının nüfusuna göre pek az bir çoğunlukla vilayet namına bir mebus gelmesi ve burada vekil olarak bulunması ihtimali pek varittir.

Halbuki, bu doğru bir şey değildir. En doğru olanı, halkı çalışma hayatında olduğu gibi mümkün olduğu kadar genel hayata uygun surette meclise nakletmektir. O halde çalışma hayatında halka bakıyoruz, neler ile meşguldür? Bizim memleketimizde Avrupa derecesinde iş bölümü, Avrupa derecesinde sanayi yoktur. Fakat her halde, herkes çalıştığına göre, hazır yiyiciler yine azınlığı teşkil ettiğine göre, bu memlekette nüfus adedinin bölündüğü derecelerde herhalde pek çok meslekler vardır. Binaenaleyh efendiler, mesleki temsil üzerinde Encümen pek çok uğraştı ve en uygun bunu buldu. Hatta bir arkadaşımız, şimdi Eskişehir'de bulunan Zekâi Bey arkadaşımız, şûradan şûraya seçim usulünü teklif etmişti. Onu da uygun bulmadık. Yani nahiye şûrası, kaza şûrasına, kaza şûrası, liva şûrasına, liva şûrası Vilayet şûrasına, nihayet Büyük Millet Meclisi Şûrasına seçilme usulü. Çünkü bu suretle seçimin dereceleri (sürgit çoğalıyordu - y.n.) ve biz hakikate yaklaşılm derken hakikatten uzaklaşıyorduk. Encümen böyle düşünüyor. Binaenaleyh efendiler, en hakikate uygun olarak, çalışma hayatında halk nasıl işbölümü yapmışsa, Encümen de bu suretle bunu Meclise naklini düşündü ve bu esasta karar kıldı. Hem mesleki temsil, hem de bir dereceli seçim. Bunlar, bilirsiniz ki, ilmi meselelerdir. Gayet büyük ve uzun incelemelere muhtaçtır. Bunu ayrıca bir Encümene göndermeye ihtiyaç vardır. Biz sade esası koyduk; ve dedik ki, «Büyük Millet Meclisi, vilayetler halkınca mes-

lek sahipleri temsil edilmek üzere, doğrudan doğruya çeşitli üyelerden mürekkeptir.» Bunun uygulama yönü ve işleyiş biçimi başkadır. Biz bir esası kabul ettik. Bu esasın hazırlanması, bu memlekette sanayi sahiplerinin aralarında sendikalar tesisi ve sair kanunların koyulması, bundan sonra seçim kanununda seçimin nüfus ve sanayi erbabı ile nispeti ayrı meselelerdir. Seçim Kanunu Encümeni bunları düşünecek! Tabii bu bir hazırlık meselesidir. Biz sade esası koyduk! Bu usul tatbikatta tabii önce güç olacaktır. Sonra efendiler, Encümenimiz böyle meslekler esası dairesinde seçim neticesinde Büyük Millet Meclisinin gayet kalabalık olacağını düşünerek, bunun için iki aylık bir kongre halinde toplanmasını kabul etti. Bu Meclis memleketin dahili ve harici işlerinde fikrini göstererek ana hatlarını çizecek, ondan sonra gidecek! Onun yerine kalacak küçültülmüş meclis daimi sürette Yürütme Heyeti mahiyetinde çalışacaktır. Nitekim bugün Yüce Meclisiniz böyle bir kanunla değilse bile, bilfiil küçültülmüştür. Öteki arkadaşlarımızın vekâlet hakkını haiz olarak çalışıyor. Tabii hem yürütme ve hem yasama hakkına sahiptir. Sonra efendim, üçüncü mesele olarak Encümen, Büyük Millet Meclisinin reisini İcra Vekilleri Reisi olmaktan ayırmak istemiştir. Bunun şimdiye kadar tatbikatta sakıncaları görüldüğü için Büyük Millet Meclisi reisi ayrı, vekiller heyeti reisi ayrı olacaktır. Biz icra Vekilleri mahiyetinde Vekiller Heyetinin Millet Meclisi karşısındaki mesuliyetlerini daha iyi tesbit ve belirtmek için Meclis reisinin ancak Büyük Millet Meclisi Reisi olarak bırakılmasını düşündük. İdarî maddelere gelince, idarî maddelerde de meslekî temsil esası Vilayetlerde kabul edilmiştir. Vilayetlerde de idare, Meslekî temsil esası dairesinde olacaktır. Bunu tatbikatta alacak olursak, tabiatıyla

halk kendi işine herhalde başkalarından ziyade vâkif olduğu için, her sanat sahibi kendi işini diğerlerinden daha iyi bildiği için Vilayetlerde arzu ettiğimiz ilerleme ve genel refahın gelişmesi hızla gerçekleşecektir. Binaenaleyh Vilayetlerde de o Vilayet ahalisinin geçim yolu ve uğraşı olan şeylere göre, çiftçi, madenci, serbest meslek sahibi, sanayi sahipleri ile iştirak edecek, halkın çalışma hayatındaki küçük bir numunesi olarak vilâyet merkezine gelecek! Ancak efendiler, şimdiye kadar memurun idaresinden çektiğimiz fenalıklar yüzünden, memurun yerleşmiş idare şekline resmen harp ilan etmiş, vilayetlerde de memurların hiyerarşisine ve memurların şebekesini kırmağa ahtetmiştir. Binaenaleyh vilâyetlerde memurların ancak mahallerinde halk tarafından seçilmesi ve bu suretle halkın doğrudan doğruya kendi işini kendi görmesi esası kabul edilmiştir. Ancak Encümenin kabul ettiği maddeleri kabul ederseniz, bundan sonra vilâyetlerde hakim, âmir, zorba bir nahiye müdürü, zorba bir mutasarrıf, zorba bir vali bulmıyacaksınız. Bundan sonra vilayetın memurları, o vilâyet halkının seçtiği, o Vilâyet halkı ile iyi geçinmeğe mecbur olan adamlardır. Binaenaleyh halk kendisi seçecek, semeresini gene kendisi devşirecektir. Semeresini devşirerek sözüne bilhassa dikkatinizi çekeriz. Eğer iyi ekmişse iyi yiyecektir. İyi seçim yapmışsa, iyi memur işlerini görecektir. Eğer halk iyi seçim yapamamışsa, bazılarımızın zannettiğimiz gibi halkımızda bu seviye hâsıl olmamışsa, halkımız bunu tecrübe sahasında öğrenecektir. **BUNUN BAŞKA ÇARESİ YOKTUR. NE VAKİT BAŞLAMIŞ OLSAK GEÇ BAŞLAMIŞ OLACAĞIZ! HEMEN BAŞLAMALİYİZ, VAKTİ GELMİŞTİR.** Halk kendisi seçim usulünü ve faidesini zararını bilfiil tecrübe eder ve pratik tecrübeler, her dersin üs-

tünde bir kıymet taşır. Binaenaleyh efendiler, encümenin vilayetler meclisleri tarafından bir yürütme Heyeti seçilmesini ve o Yürütme Heyetinin reisi tarafından bilfiil Valilik vazifesinin ifa edilmesini münasip görmüştür. Ancak şu da var ki, vilayetler kendi başına bir devlet değildir. Amerika Hükümeti eyaletleri gibi değildir. Her vilâyetin haiz olduğu muhtariyet mahalli işlerle ilgilidir. Bu işler ki, yalnız o vilâyeti ilgilendirir, o işler vilâyetin işleridir. Binaenaleyh jandarma gibi genel asayiş ilgilendiren, meselâ şimendifer inşası gibi birden ziyade Vilâyeti alâkadar eden, vergiler gibi yine devletin genel bünyesini ilgilendiren, askerlik gibi yine devletin teşekkül esaslarını oluşturan esaslı mühim işler, merkeze alınmıştır. Bu işler merkezden gönderilen Vali vasıtasıyla görülür. Meclisi İdarede, mesela küçük bayındırlık işleri, mesela bir kanal kazımı bir köprü inşası, sonra yine böyle marif, orman ve saire işleri, bunlar mahallerine bırakılmıştır. Yalnız büyük, devletin esas teşkiline ait işler tamamıyla merkeze alınmıştır. Yalnız merkezin, valinin bir vazifesi vardır ki, o da mahalli meclisin, devletin genel vazifesini ilgilendiren işlere karıştığını görürse, mesela Antalya Vilâyetinin genel meclisi kalkar da, İtalya Devletiyle bir gümrük antlaşması yapmaya teşebbüs ederse, o zaman devletin esas vazifesini ilgilendiren bir mesele olduğu için Vali bunu meneder.

Nahiye meselesinin de Encümenince esası koyulmuştur. Biliyorsunuz ki, nahiye meselesi bu günün meselesi değildir. İstanbul Meclisi Mebusanı senelerce bununla uğraşmış ve bugün elinize verilen nahiye maddeleri, esasen İstanbul'un Meclisi Mebusan Encümenlerinde görüşülmüş ve kararlaştırılmıştır. Bunlar Encümenimizde görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Nahiye

meclisleri bundan sonra halk tarafından seçilecektir. Nahiye müdürleri tabii ki on, yirmi sene yerinde kalacak demek değildir. Nahiye müdürlerini seçenler, Nahiye müdürlerini elbette azil de edebilirler. Binaenaleyh efendiler, bazılarımızın gösterdiği endişeye gerek yoktur. Şunu itiraf edeyim ki, her iptidai memlekette olduğu gibi, bizde de mütegalibe sınıfı bulunduğu için bazı yerlerde, bazı daha uzak vilayetlerde mütegalibe nahiye müdürlüklerini elde ederek-nasıl Mahkeme azalıklarına girerek nüfuzlarını icra ettiriyorlarsa-yine nüfuz kazanacaklardır. FAKAT HALKI YETİŞTİRMEK İÇİN AMELİ MEKTEP TERBİYESİNDEN BAŞKA BİRŞEY YOKTUR. BUNA İMAN ETMEK LAZIM GELİR. Bugün oraya gönderdiğimiz sekiz yüz bin kuruş maaşlı bir nahiye müdürü zaten orada nüfuz sahiblerinin elinde adi bir aletten başka birşey değildir. Binaenaleyh efendiler, halkın idaresini mahalline bırakmaktan başka çare yoktur. Sonra efendiler, bakınız size örnek göstereyim. Diyarbakır mebusu Kadri bey arkadaşımız bize hikaye anlatıyordu. Diyarbakır ya da Van tarafında hatırımdan çıkmış bir nahiye kendi kendisini idare etmiş!. Hükümetin haberi olmayarak hükümet oraya memur göndermemiş o nahiye kendi kendisini idare etmiştir. Efendiler sonradan Adapazarını size bir misal olarak gösteririm. Adapazarı bugün meddücezir halinde Türk ve Yunan orduları arasında kaldığı, bir ileri bir geri hareket esnasında fevkaalede zarar gördüğü için nihayet kendisini idareye karar vermiştir ve bugün pek güzel idare ediyor. Balıkesir Mebusu Vehbi bilirler, ve geçen sene bendiniz de şahit oldum, Balıkesir geçen sene mahalli idare tadbik etmiştir. İstanbul'dan gönderilen mutasarrıf trene bindirilerek geriye gönderilmiş ve Balıkesir kendisini gayet güzel idare etmiştir. Son-

ra efendiler, nazarı dikkatinize arz ederim. Mütareke-den beri öyle kazalar çıktı ki, efendiler, medari iftiharımızdır. Tam sekizyüz bin lira Milli Müdafaa için para vermiştir. Yunana karşı müdafaa, mukavemet için böyle pek çok fedakârlıklar yapılmıştır. Bunu hükümet istemiş olsa idi, 7 yüz bin lira değil, 7-8 bin lira alamazdı. Bu büyük meblağı verdiren kuvvet halkın kendisine sahip olduğu, kendi idaresinde sahip olduğu fikrinden başka hiç bir şey değildir. Binaenaleyh efendiler, bu milletin kendisini idare etmesi vakti pek alâ gelmiştir, ve kendisini idare edecektir. (Alkışlar) Eğer kendisini idare edemeyecekse zaten biz idare edemiyoruz. Zaten bizim ekseriyetle kötü memurlarımızın elinde aciz olmaktan ise, kendi kendilerini idareleri bin kerre tercih edilir.

Efendiler, nahiye meselesi hakkında beyanatımı arzettikten sonra söyleyeyim ki, memleketin birliğini muhafaza için bir şey düşündük. Yani Hükümet düşünmüş, bizde düşündük. İktisadi Coğrafi münasebetleri itibariyle memleketi bazı parçalara ayırarak buralara birer Müfettiş göndereceğiz. Yani mesela, Aydın, Kayseri iklim itibariyle, Coğrafi yapısı itibariyle birer bölge teşkil edebilirler. Buraya bir müfettiş tayin edeceğiz. Konya, Ankara, meselâ yayla bölge olmak itibariyle buraya bir müfettiş göndereceğiz. Encümen düşündü efendiler, bu müfettişlerin emrine Vilayetlerde bulunan memurları vereceğiz. Mesela bir Vilayet merkezinde bulunan maarif müdürü artık Vilayette bulunmayacaktır. Müfettişin emrinde bulunacaktır, ve müfettişin teftiş sahası dairesinde bu vilayetin maarif memurunu teftiş edeceğiz. Binaenaleyh, efendiler, bir müfettiş ile emrinde mütehassıs bir takım müfettişler bulunacak demektir. Müfettiş hem Merkezi Hükümet ile Vilayet arasında sıkı ilişki tesis edecek-

tir, hem de, vilayetlerin mahalli yetkilerini aşıp aşmadıklarına bakacaktır. Eğer mahalli meclisler kendi yetkilerini aşmışlarsa yahut uyarılmaya muhtaç iseler bunlara nezaret edecektir. Binaenaleyh efendiler, şu hey'eti umumiyesi itibariyle zatı alilerine arzettiğim sair maddelerle, izah ettiğim kanun bir bütündür ki, bu memleketin inşallah Kurtuluş gününü imzalıyacaktır. Kurtuluş gününün tarihi olacaktır. Bunu sizden istirham ederim ki, Büyük Millet Meclisinin namına lâayık ağır başlılık ve sükûnetle, sabırla tetkik buyurunuz. Eğer Encümenin kusurları varsa hoş görülü değil, alçak gönüllü ve şefkatle yumuşak bakınız. Biz bir birimizle anlaşalım. Bendeniz zannediyorum ki bu mülk ve millete çöküş devrinden beri bu derece mühim esaslı şeylerle hiç bir meclis meşgul olmamıştır. Bundan dolayı sizleri tekrar tebrik ederken, tekrar rica ederim, ağırbaşlılık sükûn ile sinirlerimize sahip olarak, bunu bir an evvel çıkaralım.»

I

Aynı gün (Mesleki Temsil Esası) seçim sistemi hakkında İzmir Mebusu MAHMUT ESAT BOZKURT'tan şu coşkun ÜLKÜCÜLÜĞÜ dinliyoruz:

«Mahmut Esat Bey (İzmir) — Muhterem efendiler, Mesleki temsil taraftarı olmakla tarihin önünde vatani vazifemi yaptığımı inanıyorum. Aynı zamanda Büyük Millet Meclisinin önünde sefalet içinde hakkımı feryat eden bir tabakanın, öyle bir tabakanın ki, bu memleketi asırlardan beri zayıf omuzlarında bütün felaketleriyle taşımıştı ve büyüklüğüne rağmen onun hakkı devleti idare mevkiinden kovulmak olmuştur ve işte tabakanın namına burada feryat etmekle tekrar vicdani vazifemi ifa ettiğime kaniyim. Muhterem

efendiler, Parlamento usulü bir milleti doğrudan doğruya iş başına getirecek yollardan değildir. Fakat yalnız Parlamento usulünü kabul etmekle ve her hangi bir seçim usulünü kabul etmekle millete hürriyetini bahşetmiş olmuyoruz. Millet efendiliğine sahip olmuyor. Belki Parlemeute usulü bu yoldan biridir. Fakat hepsi değildir. İşte efendiler, Fransız ihtilalinin, kabul ettiği bu Parlamento usulü, daha ondan evvel eski İngiliz ihtilâlinin kabul ettiği bu Parlamento usulü halkı memnun usulü, daha ondan evvel eski İngiliz ihtilalinin kabul ettiği bu Parlemeute usulü halkı memnun edememiştir, ve zaman zaman dünyayı sarsan büyük ihtilâllere meydan vermiştir. Çünkü Parlemeutoların kabulüne ve Anayasanın alkışlarla tasdikine rağmen, bir tabaka vardır ki, memleketi omuzlarında taşıyan bir tabaka vardır ki, o daima esaret altında inlemiştir. Efendiliğine nail olamamıştır, ve o sefalet içinde inlerken (Burjuva) tabakası onun önüne çıkmış, elindeki Anayasa ile o zavallı tabakanın önünde istihza etmişti.

Bizim memleketimizde de böyle olmuştur. Efendiler, bu memleketi asırlardan beri omuzlarında taşıyan çiftçi tabakasıdır. Yani daha ziyade, diğer san'atları temsil eden tabakalardır. Fakat bunlar şimdiye kadar iş başına gelmemiştir. Memleketi idare edememişlerdir. Memleketi ve milleti temsil edemiyen bu memleketle alâkası pek az olan kimseler milletin mukadderatını üç asırdan beri ellerine almışlardır. Şimdiye kadar kabul ettiğimiz seçim usulüne gelince, yalnız iki dereceli olması değil, memleketin ekonomik durumunu temsil eden daha açık tabirle bu memleketi yapan tabakayı buraya getirir bir vasıta olmadığından dolayıdır ki bugünkü emellerimizi gerçekleştiremez yani bu memleketi kurtaramaz. Bu memleketin halkını

efendi yapamaz ve bu memleketin halkı bu usul ile yine asırlarca yalnız politikacılığı sersem politikacılığı kendilerine sanat edinmiş tabakanın elinde inler.

Efendiler, memleket demek o memleketin ekonomisi demektir. Hiç bir zaman o memleketin yalan yanlış politikacıları demek değildir. Fakat o memleketi, sapanı ile, elinde o mübarek çekici ile çalışan demircisi, çiftçisi temsil eder ve memleket onlardan meydana gelir.

Memleket manası onlardan mündemiçtir ve o tabaka devleti idare mevkiine gelmedikçe, bu memleketin mukadderatını doğrudan doğruya eline almadıkça kurtuluşa doğru yürümesinin imkânı yoktur. Bütün Anayasalara ve bütün Meşrutiyet şekillerine rağmen yürümesi imkanı yoktur. Zavallı halk Anayasalara rağmen esirdir. Yine inlemektedir. Yine aç ve sefildir. O tabakayı buraya koymakladır ki, biz açlığın önüne geçeceğiz ve o tabaka buraya geldiği zaman kibar kibar cümleler içinde büyük nutuklar veremeyecek, fakat çiftçi çiftçiliğini düşünecek, demirci demirciliğini düşünecek, dabak dabakçılığını düşünecek, ayakkabıcılar, ayakkabıcılığı düşünerek, bu suretle memleketi vücuda getiren unsurlar o memleketi hakikaten düşünmüş olacaktır. Hiçbir zaman bir çiftçi olmıyan, çiftçinin menfaatini çiftçi kadar takdir edemez efendiler. Bazıları ve bilhassa ilim ve irfanına pek ziyade itimat ettiğimiz kimseler bize mesleki temsilin bazı memleketlerde kabul edildiğini ve orada da yalnız azınlıkların temsil ve meclise kabul edilmeleri için yapıldığını söylüyorlar. Hayır efendiler, mesleki temsil azınlıkları meclise getirmek için kabul edilmiş bir sistem değildir. Mesleki temsil memleketi yapan ekonomiyi meclise sokma için kabul edilmiştir. Azınlık partilerini meclise getire-

bilmek için kabul edilmiş olan sistem siyasi bir sistemdir. Hariçte bir takım küçük partiler girmedikçe memleketin asayişini ihlâl etmektedirler. Binaenaleyh iktidarda bulunan parti onları içeri almakla memleketin selâmetini ve asayişini bir dereceye kadar muhafaza etmiş olur. Aynı zamanda o partiler meclisin içine girer. Küçük olmalarına rağmen bazan büyük büyük fikirleri de bağırılarında taşırlar, ve meclis onlardan da istifade eder. Binaenaleyh mesleki temsil memleketin ekonomik durumunu meclise sokmak için kabul edilmiş bir usuldür. Azınlığı temsil için kabul edilen sistem harici kısmet usulüdür, ve o yalnız siyasi partilere aittir ki, bizim konumuzdan pek uzaktır. Efendim, burada karşılaşılan bir sual var. O da, acaba memleketin; doğrudan doğruya mukadderatını kendi eline alması imkanı varmıdır? İkinci olarak acaba mesleki temsil bizim memleketimizde tatbik edilebilir mi? Efendiler, hiç bir memlekette, mateessüf memleketin her türlü sertlerini omuzlarında taşıyan tabaka yani halk tabakası hükümet dizginlerini eline alabilmek imkanı bulamamıştır. Hatta on sekizinci asrın en büyük sosyoloji bilginlerinden (Jan Jak Ruso) demiştir ki, halk bizzat iş başına geçmedikçe hiçbir zaman hakkına sahip olamayacaktır ve öyle bir yerde devlet ve hükümetten bahsedilmesinin doğru olmadığını söylemiştir ve doğrudan doğruya halkın mutlak ve mutlak hükümetin dizginlerini eline almasını istemiştir. Fakat, küçük memleketlerde mümkün olan bu usul, büyük memleketlerde, mateessüf mümkün değildir. Yalnız bugünkü şekilde kalmaklığımızı da hiç bir zaman gerektirmez ve (Jan Jak Ruso'nun) bize telkin ettiği usul yani hükümet işlerini halka verme usulünü yapabilmek için bir takım işler vardır. Evvelâ iki dereceli seçimden çıkarız, genel oy usulüyle mesleki temsili kabul ederiz,

ve memleketin belki elbisesiz, belki bastonsuz, belki yakalıksız, fakat ayağında çizmeleriyle, elinde mübarek çekiciyle buraya gelen demircilerini, çiftçilerini, yani memleketi burada gözümüzün önünde görürüz. Onların düşünceleri mesleklerine dair düşüncelerdir ki, bu memleketin mesleğidir. Çiftçi kendi mesleğini düşünmekle çiftliğini düşünür demektir. Demirci de demirciliğini düşünmekle memleketin demirciliğini düşünüyor demektir. Bunlardan ve her halde bizim burada siyasi tartışmalarımızdan siyasi münakaşalarımızdan ziyade hayır ve istifade görür ve hiç bir vakit memleket siyaset bildiğimiz şu fırlıdıklardan ibaret değildir. Memleket ekonomidir. Efendiler, bu ekonomi himaye görmezse memleket sefil olur. Evet bundan bir asır evveline bakacak olursak, görülür ki, bizde mükemmel (Loncalar Teşkilatı) vardı. Hatta bendeniz bütün tarihi tetkikimle bilirim ki, memleketin hayat meselesi orada, gelişmeleri orada, adaleti de orada saklı idi. O Lonca teşkilatı, esnafların memlekete hakim olması teşkilatı yıkıldıktan sonra yok olmamızın tarihi başlamıştır. (Alkışlar) O yıkıldı ve yabancıların ekonomisi memlekete nüfuz etti. Binaenaleyh memleket ekonomisini yok etti. Yok etmekle de efendiliğini yok etti, ve müdafaa imkânı kalmadı. Birçok zırhlılar, ordular tedarik ettiğimiz halde memleketi kurtarmak imkânı kalmadı. Çünkü memleketin ekonomik durumu da düşünülüyordu. Efendiler, yani memleket düşünülüyordu. Bugün yine yapabiliriz. Malum aliniz bu meclis memleketin bağımsızlığını elde edinceye kadar devam edecektir ve binaenaleyh esnaf tabakası, çiftçiler filan hep onlar buraya gelmiyeceklerdir. Bu müddet zarfında Teşkilatımıza başlayabiliriz, ve mütehasıslar göndeririz. Çiftçileri, demircileri ayakkabıcıları bir araya toplayacak sendikaları, daha güzel bir tabirle Lonca-

ları vücade getirirler ve bu suretle ikinci toplantıya kadar az ve çok bir teşkilat vücade getirmiş oluruz.

Memnuniyetle haber aldığımızı göre İktisat Vekaleti de amele kanunu kabul etmiş ve orada sendikaları mecburi tutmuştur. Sendikalar yanı Loncalar gelecekleler, kendilerini orada temsil edeceklerdir.

(Bu ara benimseme niteliğinde münakaşa olur)

Mahmut Esat Bey (decvamlı) - Efendiler son söz olarak şunu söyleyeceğim. Mesleki temsili kabul etmediğimiz takdirde vücade getirdiğimiz, özel encümenin büyük gayretlerle vücade getirdiği bu kanun, hiçbir hükmü kalmaz ve bu kanunun bütün manası mesleki seçimde mündemiçtir ve bu kanun ancak bu suretledir ki memlekette tarihi bir devrim yapacaktır. Memleketimizde şâyet mesleki seçim esasını kabul etmezsek, Emperyalist memleketlerde meşrutiyet perver geçinen tabakanın halkı aldatarak anayasadan, hürriyetten bahsetmesine benzeriz. Halk buraya gelmedikçe halk burada mukadderatını idare etmedikçe hiçbir zaman hakkına nail olması imkânı yoktur ve biz elimizdeki bu kanunlarla ve bu anayasalarla onlarla feci bir surette istihza ediyoruz. Bendeniz ancak çiftçi tabakasının çarıklarıyla, demirci tabakasının çekicileriyle ve debbağ tabakasının önlükleriyle bu meclise girdiği zaman memleketin kurtulduğuna kanaat edebilirim. Efendiler, bu tabakanın hükümetten atılması dolayısıyledir ki, bu memleket üç asır inliyor. Bu tabaka yani memleketin ekonomisi demek olan o hakiki tabakası o serveti ve bu memleketin efendisi, memleketin idaresinden çıkarıldığı içindir ki, yabancı insanlar memleketin mukadderatına hakim olmuş ve bu memleket felaketten felakete sürülmüştür. Çünkü o tabaka, hiçbir zaman bu memleketi duyamaz.

Bütün varlığı ile hissedemezdi. Bu memleketi his edebilecek olan memleketin ekonomik durumudur. Yani meslek sahipleridir. Söyleyeceklerim bundan ibarettir. (ALKIŞLAR).»

CUMHURİYETİN İLÂN edileceğini ilk defa haber veren Avusturya'nın Neue Viene Tageblatt Muhabirine, Gazi Mustafa Kemal «Bağımsız Devlet» anlayışını açıklıyor:

«Tabii kaynakları bize kâfi olan mukaddes vatanımız ZİRAAT, SANAYİ ve MADEN sahasında çağdaş devletler seviyesine terfi ettirilmedikçe MİLLİ MÜCADELEMİZ SON BULMIYACAKTIR. Biz, asırların ihmali ile geri kalmış olan bu memlekette kendimizi, halkın itimadına nail insanlar sıfatıyla böyle yüce ve aziz vazifelerle görevli sanmaktayız.»

S O N S Ö Z

XX. yüzyıl Türkiyemizde gelişmekte olan Hürriyet ve İstiklal savaşlarımızı başarı ile sonuçlandıran Devrim anlamında son darbeyi vuran Türk Silahlı Kuvvetleri olmuştur.

1908 Meşrutiyet Devrimimiz hareket ordusunun İstanbul'a yürüyüşüyle gerçekleşti.

1919 da Erzurum ve Sivas Kongreleriyle Kuvayi Milliye Hareketimiz, ordumuzun devrimci subaylarıyla teşkilatlandırıldı, siyasi istiklâlimiz hayat buldu.

27 Mayıs 1960 günü Türk Silâhlı Kuvvetleri, İnsan Haklarını gerçekleştirmek ve tüm demokratik hakları en kısa zamanda halkımıza teslim etmek üzere son bir devrimle derebey artığı kokuşmuş ortaçağ hilebazlarını yere serdi. Evet Türkiye Tarihimizde üç devrim olmuştur, herbirinde de üstün görevi silahlı kuvvetlerimiz yüklenmiştir. Bu tarihi geleneklerimizden kuvvet alıp durdurulmaz bir azimle gereğini değerlendirmek neden mümkün olmasın?

1 Haziran günü saygıdeğer Devlet Başkanımız bizlere:

«Garp âlemi fezanın sonsuz derinliklerine doğru sefere hazırlanırken bizler hangi noktadayız?» diyor.

4 Haziran 1960 Cumartesi günü hangi noktada ol-

duğumuzu yine Milli Birlik Komitesi Başkanı açıklıyor:

«Çünkü memleket öyle bir istikamette, öyle feci bir istikamette, o kadar feci bir felâket uçurumuna gidiyordu ki, eğer biz bunu durdurmasaydık «Başka durduracak bir KUVVET yoktu. Parlamento işlemez, matbuat işlemez, radyo bunu halledecek istikamette işlemez, herhangi bir yerde toplanıp vatandaş derdini ve fikrini ifade edecek, edemez. MİLLET TEŞKİLÂTSİZ. Kim yapacak, bu gidişi kim durduracak?»

Karamsarlığa veya güçtür diye tevekküle boynumuzu bükmeyeceğiz. Daha önce gücünü ve azmini; «kararım o kadar kat'idir ki, bu yoldan bizi döndürmek asla mümkün olamaz» diye belirtti.

Başta Türk Silahlı Kuvvetleri Kumandanı ve Milli Birlik Komitesi üyeleri, çorak Anadolu toprakları üzerinde yaşayan yanık insanlarımız arasından çıkmışlar, bu gürhün tahtlarını sarsmakla, nurlu ALİ İHSAN KALMAZ şuuru ile, halk ve memleket aşklarında iliklerine kadar gönüllü ve samimi olduklarını göstermişlerdir.

Adaklarımız hep aynıdır, fakat toplum olay ve münasebetlerinin kendiliğinden gelişiminin zorlanmasıyla, fertlerin samimiyetinin yakın tarihimizde görüleceği gibi bir netice vermediği tezadı açıkça ortadadır.

1946 yılındaki, istek ve arzularımızın mümessili; 1955 yılındaki 6-7 Eylül'ün ve 1958 Ocak ayındaki iki olayın QUISLING'i haline geliyor; 1950 beyaz ihtilâlin önderi, daha da lâubalileşerek 1960 baharının yaralı koca oğlanı nihayet Yassıada'nın saçları kırılan cenetlenen oluyor.

Anayasa teklifimizin tarihi gerekçesi ve KUVVA-Yİ MİLLİYE RUHUNUN eşsiz örneği diyebileceğimiz samimiyetten insanı kahreden kitabımızdaki ikinci söylevin sahibi, Kuvayi Milliye ülkücümüz, büyük hukuk ve ilim adamı adliye vekillerimizden MEHMET ESAT BOZKURT 1930 Serbest Fırka denemesinde ALİ FETHİ beyin İzmir'e gelişinde düzen ve tertiplerin baş teşkilâtçısı olabilmekte!

Acaba bu sadece Türk ulusunun alın yazısı mıdır? Yalnız Anadolu Topraklarında mı, sinip sinip çıkar bu Tekfurlar? Hayır. 1920 Alman anayasasının -hem de dillere destan Demokratik Anayasasının aksine, o toplumun kaçınılmaz olay ve münasebetleri 25.000 (yirmibeş bin) -Profesör ve ilim adamı- Alman halkının gerçek iradesini, 1933'te GESTAPO baltasıyla yok ediyordu.

«En kısa zamanda» iktidara yerleşmeğe namzet kimselerin kendilerini Peygamber olmasa da halefi derecesinde dileklerinde samimi olduklarını söylemeğe hak kazanmalarına rağmen biz, onların iyi niyetlerine temel olacak bir YAPTIRIM görememekteyiz.

Bu tarihi günlerde Tarihi sorumluluğumuzun kudretini, yine tarihin akışından alalım.

Niçin tarihin bir tekerrür olduğunu doğrulayalım?

Neden bir on sene daha? Tanzimat 1908 meşrutiyeti B.M.M. Hükümeti, Halk Partisi memurculuğu veya Devletçiliği, Davul zurna ile Oy'a davetli, kazan törenli yarım Demokrasi tecrübelerimizden aldığımız dersle Birleşmiş Milletlere dahil tekmil dünya milletlerinin demokrasi eğitiminin bileşkesi olan ve bütün bu ilmi neticeleri Anadolu gerçeğimizle kavrayarak kay-

naştışıp sunduğumuz Anayasa etklifimiz Türk yurdu insanlarına uğurlu olsun.

Bu kitapçığı fakir kunduracı oğlu ALİ İHSAN KALMAZ, Demiryolu işçisi oğlu TURAN EMEKSİZ, Demir yolu işçisi oğlu NEDİM ÖZPULAT'lara Armağanlamayı namusluluk borcu biliriz.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı

7.5 LIRA